

Beleidsregel

**gegevensverwerking in het
sociale domein**

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding

2. Ontwikkelingen in het sociale domein

2.1 Wijknetwerk en wijkteams

2.2 Werk en Inkomen

3. Uitgangspunten voor beleid nader uitgewerkt/toegelicht

3.1 Hulpverleningsperspectief in veel gevallen leidend

3.1.1 Geheimhoudingsplicht

3.1.2 Hulpverlening versus toezicht/handhaving

3.1.3 Verstrekkingen van politie uitgaande van hulpverleningsperspectief

3.1.4 Uitzonderingen op verplichting tot gebruik burgerservicenummers

3.1.5 Hulpverlening aan en verwerking van gegevens van minderjarigen/wilsonbekwame meerderjarigen

3.1.6 Gedwongen kader

3.2 Gegevensverwerking op basis van ‘need to know’

3.2.1 Signalering

3.2.2 Aandachtspunten bij signalering

3.2.3 Bewaartermijnen

3.2.4 Triage/vraagverheldering

3.2.5 Toegankelijkheid van informatie, beveiliging

3.2.6 Informatie delen bij een crisis/incident

3.3 Gegevensverwerking op basis van ‘toestemming, tenzij’

3.3.1 Gebruik toestemmingsverklaringen

3.3.2 Uitzonderingen op toestemmingsvereiste

3.3.3 Zorgvuldigheid

3.3.4 Proportionaliteit en subsidiariteit

3.3.5 Informatie voor onderzoek, beleidsinformatie

3.4 Zorg voor betrokkenheid cliënt

3.4.1 Casusregie en procescoördinatie

3.4.2 Casusregiesysteem

3.4.3 Wilsonbekwaamheid

3.5 Convenant/reglement

Bijlage: Wettelijke kaders

- 1. Jeugdwet**
- 2. Wet maatschappelijke ondersteuning 2015**
- 3. Participatiewet**
- 4. Boek 1 Burgerlijk Wetboek**
- 5. Algemene wet bestuursrecht**
- 6. Wet publieke gezondheid**
- 7. Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG)**
- 8. Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp)**
- 9. Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst (Wgbo)**
- 10. Wet politiegegevens**
- 11. Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens**
- 12. Wetboek van strafvordering**
- 13. Wet basisregistratie personen (Wet BRP)**
- 14. Wet algemene bepalingen burgerservicenummer / Wet gebruik burgerservicenummer in de zorg**

1. Inleiding

Deze beleidsregel¹ sluit aan op een beleidsvisie van het Rijk, genaamd 'Zorgvuldig en bewust, Gegevensverwerking en Privacy in een gedecentraliseerd sociaal domein'.

Een beleidsvisie die weliswaar kan worden onderschreven, maar die in zijn algemeenheid nog onvoldoende richtinggevend is voor de Rotterdamse praktijk.

Daarmee doelen wij op een dynamische praktijk, enerzijds gelet op diverse reeds lang bestaande voorzieningen en lopende ontwikkelingen, zoals: bijstandsverlening, aan het werk helpen van Rotterdammers, aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling, bemoeizorg, brede zorgcoördinatie, Meldcode, Veiligheidshuis, SISA verwijzindex (Signaleren Samenwerken/Stedelijk Instrument Sluitende Aanpak), Jongerenloket, Centraal Onthaal. Anderzijds ook gelet op meer recente ontwikkelingen zoals het Jeugdbeschermingsplein, de invoering van gebiedsgericht werken en de vorming van wijkteams.

Deze beleidsregel gaat daarom zoveel mogelijk uit van de Rotterdamse context zoals hierboven beschreven. Daarvan uitgaande wordt helderheid verschaft over de positie en de rol van de gemeente waar het gaat om de verwerking van persoonsgegevens. Lees vooral: het uitwisselen van persoonsgegevens in het kader van de uitvoering van de decentraliseerde taken.

De beleidsregel is in zijn formulering van uitgangspunten richtinggevend voor alle organisaties, professionals en ambtenaren die bij die uitvoering van gemeentelijke taken in het sociale domein actief betrokken zijn. Aldus verschaft het een inhoudelijke basis om te komen tot nadere instructies en autorisaties voor professionals, alsmede reglementering van betrokken organisaties, waarmee de gewenste sturing in de praktijk (governance) verder kan worden vormgegeven.

Ook wil de beleidsregel zo vertrouwen wekken naar betrokken burgers. Die moeten er van op aan kunnen dat zorgvuldig met hun belangen wordt omgegaan. Zij kunnen zo nodig ook een beroep doen op de beleidsregel als zij vinden dat hier in de praktijk niet naar gehandeld wordt. In die zin is het ook een uitwerking van een servicenorm: het geeft een standaard aan voor de wijze waarop de gemeente omgaat met privacybescherming bij dienstverlening in het sociale domein.

Als gemeente zijn wij eerst en vooral gehouden wettelijke taken uit te voeren. In dat kader is het noodzakelijk om persoonsgegevens te verwerken. In de drie decentralisatiewetten (Jeugdwet, Wet maatschappelijke ontwikkeling 2015 en Participatiewet) zijn hier de nodige bepalingen aan gewijd. Er zijn echter ook veel andere wetten die van belang zijn bij deze gegevensverwerking. Dit gelet op het feit dat de overheid, maar vooral veel partijen waarmee de overheid samenwerkt/afstemt om de wettelijke taken uit te voeren, vanuit het hulpverlenersperspectief werken. Dat brengt extra rechten en verplichtingen met zich mee,

¹ Definitie beleidsregel in de Algemene wet bestuursrecht: een bij besluit vastgestelde algemene regel, niet zijnde een algemeen verbindend voorschrift, omtrent de afweging van belangen, de vaststelling van feiten of de uitleg van wettelijke voorschriften bij het gebruik van een bevoegdheid van een bestuursorgaan.

waaraan in diverse wetten bepalingen zijn gewijd. In de bijlage bij deze beleidsregel worden deze wetten c.q. de relevante bepalingen hiervan kort samengevat.

In hoofdstuk 2 worden eerst de ontwikkelingen rondom de decentralisaties in Rotterdam kort beschreven, omdat de gegevensuitwisseling vooral hierbij veel vragen oproept.

In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de werking van de wettelijke kaders, redenerend vanuit bepaalde uitgangspunten. Deze uitgangspunten zijn gedistilleerd uit de gesprekken hierover met de diverse partijen waarmee de gemeente samenwerkt/afstemt in het kader van de uitvoering van de gedecentraliseerde taken. Daarbij is met een schuin oog gekeken naar het visiestuk van het Rijk, waarin soortgelijke uitgangspunten zijn geformuleerd.

Apart wordt nog aangegeven aan welke eisen een convenant/reglement voor de wijkteams dient te voldoen.

2. Ontwikkelingen in het sociale domein

Op 1 januari 2015 krijgt de gemeente er veel nieuwe taken bij op het gebied van (jeugd)zorg, welzijn, bijstandsverlening en activering. Er is sprake van een transitie (het inregelen van de nieuwe taken) en een transformatie (het opnieuw inrichten van processen en toepassen van nieuwe werkwijzen). Rotterdam bereidt zich samen met haar partners voor op de vernieuwing. Daarbij staat de Rotterdammer centraal, krijgt de Civil Society (het benutten en versterken van de eigen sociale omgeving) een grotere rol, wordt voor alle Rotterdammers gestreefd naar de vergroting van zelfredzaamheid en kunnen Rotterdammers voor vragen en problemen terecht in hun eigen wijk.

In het kader van de Participatiewet krijgt de gemeente er per 1 januari 2015 nieuwe doelgroepen bij. Nieuwe werkzoekenden die voorheen een beroep konden doen op de Wet Wajong (Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten) of de WSW (Wet sociale werkvoorziening) en die zijn aangewezen op een bijstandsuitkering. Het aantal bijstandsgerechtigden zal dan ook toenemen. Tegelijk krijgt de gemeenten nog meer bevoegdheden overgeheveld. Dit sluit aan bij de voorloper van de Participatiewet, de Wet werk en bijstand, die ook al een decentraal uitgevoerde wet was.

2.1 Wijknetwerk en wijkteams

Binnen het nieuwe stelsel nemen de wijkteams een belangrijke plaats in. Rotterdammers met een hulpvraag kunnen onder andere via de Verbrede VraagWijzer en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) het wijkteam binnenkomen, maar ook via professionals in het wijknetwerk. De Verbrede VraagWijzer richt zich op alle volwassen Rotterdammers met een vraag op het brede sociale terrein van zorg, welzijn en participatie. De VraagWijzer is een laagdrempelige voorziening waar men zonder afspraak kan binnenlopen en die in sommige gevallen leidt tot een afspraak met iemand van het wijkteam. De medewerker van de VraagWijzer geeft informatie en advies, signaleert, verheldert de vraag, legt ondersteuningsafspraken vast, biedt zelf in beperkte mate ondersteuning maar leidt hoofdzakelijk toe naar zorg en ondersteuning. Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) is het laagdrempelige punt voor opvoed- en opgroei-ondersteuning. In het kader van de jeugdgezondheidszorg monitort het CJG alle jeugdigen en zet het vroegtijdige zorg in om erger te voorkomen. Dit wordt afgestemd op de situatie van de betrokkenen. Het doel is zo vroeg en zo snel mogelijk de juiste hulp te bieden. Daarbij is het CJG het eerste aanspreekpunt voor vragen over jeugdhulp en kan het zorgen voor toeleiding naar jeugdhulp.

De wijkteams zijn hét instrument om de doelen van de decentralisaties te realiseren. Met de wijkteams organiseren we zorg eenvoudig en dichtbij Rotterdammers. Met wijkteams zoeken we naar de oplossingen in de eigen leefomgeving en versterken we de eigen kracht van burgers. Het wijkteam biedt zelf hulp en ondersteuning, en kan Rotterdammers doorleiden naar langdurige of specialistische hulp. Ook de langdurige en specialistische hulp heeft het versterken van de zelfredzaamheid en het benutten van eigen kracht hoog op de agenda staan.

Binnen de wijkteams wordt intensief samengewerkt tussen verschillende professionals op het gebied van jeugd en volwassenen. Teneinde oplossingen in de eigen wijk en leefomgeving te vinden wordt samengewerkt met verschillende maatschappelijke partijen in de wijk en de eigen leefomgeving van de cliënt (het wijknetwerk). Voor langdurige en specialistische hulp vindt afstemming plaats met instellingen op het gebied van thuiszorg, (j)GGZ, jeugdzorg, enz. Al deze vormen van samenwerking tussen de professionals binnen het wijkteam en die tussen het wijkteam en externe partijen brengen ook allerlei vormen van gegevensverwerking met zich mee. Daarmee wordt de bescherming van de privacy van de burger/cliënt een belangrijk aandachtspunt.

Naast bovengenoemde wijkteams blijven twee stedelijke loketten bestaan, te weten:

- Stedelijke zorg voor dak- en/of thuisloze volwassenen (23 jaar en ouder);
- Jongerenloket voor zowel jongeren tot 27 jaar zonder werk en/of afgeronde opleiding als dak- en/of thuisloze jongeren (18 t/m 22 jaar).

Voor genoemde doelgroepen blijven zijn hun werkzaamheden voortzetten. Waarbij zij uiteraard de samenwerking zoeken met de vraagwijzers en wijkteams. Daar waar in deze beleidsregel gesproken wordt over het hulpverleningsperspectief van medewerkers van de wijkteams, geldt dit zeker ook voor de medewerkers van Stedelijke Zorg en Jongerenloket.

Bij de gemeente zijn ook nog medewerkers vanuit het hulpverlenersperspectief bezig met de uitvoering van GGD-taken, denk bijvoorbeeld aan medewerkers infectieziektebestrijding die bij de SOA-poli werken. Ook voor hen is deze beleidsregel relevant.

2.2 Werk en Inkomen

De toegang tot de dienstverlening van Werk en Inkomen (bijstand en re-integratie) is via de Werkpleinen. De digitale toegang tot de dienstverlening van Werk en Inkomen is via de burgerportal (rotterdam.nl) en de portal van het UWV (werk.nl). Het UWV is het uitvoeringsinstituut voor werknemersverzekeringen.

De Vraagwijzer is voor burgers die een beroep doen op dienstverlening van Werk en Inkomen niet de primaire ingang.

3. Uitgangspunten voor beleid nader uitgewerkt/toegelicht

Uitvoering van de gedecentraliseerde taken betekent noodzakelijkerwijs dat gegevens dienen te worden uitgewisseld tussen gemeente en diverse instellingen en instanties. Zoals uit de samenvatting in de bijlage over het wettelijk kader is af te leiden, is in de wet en daarop gebaseerde besluiten is soms vrij nauwkeurig, soms meer in algemene termen, beschreven welke gegevens nodig zijn voor de taakuitoefening en welke instanties/instellingen op basis hiervan de bevoegdheid hebben om die te verstrekken.

Bij het uitoefenen van die bevoegdheid dienen echter wel bepaalde principes in acht te worden genomen: behalve doelbinding (die in de meeste gevallen dus rechtstreeks uit de wet voortvloeit), gaat het daarbij om de principes van subsidiariteit en proportionaliteit. Dit zijn tevens de leidende principes van de Wet bescherming persoonsregistraties.

Bovendien gelden er strengere eisen in die gevallen waarbij sprake is van gevoelige gegevens (met name gezondheidsgegevens, strafrechtelijke gegevens). Daarbij is in veel gevallen de Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst leidend.

Vooraf met het oog de op uitwisseling van gevoelige gegevens is het gewenst om meer helderheid te scheppen over het beleid dat de gemeente voorstaat voor de uitvoering in de praktijk. Hiervoor zijn de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- 1. Hulpverleningsperspectief in veel gevallen leidend**
- 2. Gegevensverwerking op basis van 'need to know'**
- 3. Gegevensverwerking op basis van 'toestemming, tenzij'**
- 4. Zorg voor betrokkenheid cliënt**

Hieronder volgt een nadere uitwerking van en toelichting op deze uitgangspunten.

3.1 Hulpverleningsperspectief in veel gevallen leidend

De gemeentelijke overheid is verantwoordelijk voor het toekennen van voorzieningen die voor een belangrijk deel betrekken hebben op hulpverlening in de zin van zorg en ondersteuning. Soms met een gedwongen karakter, maar ook dan is nog sprake van hulpverlening.

Een belangrijk aspect hiervan is dat er een vertrouwensrelatie ontstaat. Waarbij het in de hulpverlener gestelde vertrouwen essentieel is om taken goed te vervullen.

Hierbij de kanttekening dat met name bij de taakuitoefening van de gemeente in het domein werk en inkomen de gemeente in de eerste plaats de rol van handhaver vervult. Die rol van handhaver komt hierna nog wel in aan bod, maar dan vanuit de vraagstelling hoe deze zich verhoudt tot de rol van hulpverlener, in die gevallen dat sprake is van gegevensuitwisseling tussen handhavers en hulpverleners.

3.1.1 Geheimhoudingsplicht

Een geheimhoudingsplicht is er sowieso voor alle ambtenaren, of deze nu de rol van handhaver of hulpverlener vervullen. Dit maakt ook onderdeel uit van de eed of gelofte die zij afleggen in het kader van de Ambtenarenwet. Daarin staat dat de ambtenaar verplicht is tot geheimhouding van hetgeen hem in verband met zijn functie ter kennis is gekomen.

Belangrijk is wel dat het hulpverleningsperspectief een extra dimensie toevoegt aan deze plicht, hetgeen alles te maken heeft met bovengenoemde vertrouwensrelatie.

Bij veel van de samenwerkingspartners, maar ook wel bij gemeente, werken professionals die als beroepsbeoefenaar vallen onder de Wet BIG, waarbij het niet zorgvuldig omgaan met geheimhouding kan leiden tot een klacht bij het medisch tuchtcollege. Hierdoor wordt de verantwoordelijkheid van het hulpverlenerschap nog meer gevoeld. Maar ook niet-BIG-geregistreerden dienen zich te realiseren dat het onzorgvuldig omgaan met persoonsgegevens neer kan komen op plichtsverzuim. Daarom wordt bij autorisaties van medewerkers in verband met toegang tot cliëntsystemen uitdrukkelijk gewezen op de geheimhoudingsplicht en de consequenties van overtreding c.q. plichtsverzuim.

3.1.2 Hulpverlening versus toezicht/handhaving

Het bieden van hulp op basis van vertrouwen kan onder druk komen te staan als gegevens worden gedeeld met instanties/medewerkers die in de eerste plaats toezicht of handhaving als taak hebben, zoals politie/OM, leerplichtambtenaren en medewerkers in het domein werk en inkomen (die onder andere bezig zijn met het opsporen van bijstandsfraude). Samenwerking van hulpverleners met genoemde toezichthouders/handhavers kan op zich nuttig zijn en ook voordeel opleveren voor betrokkene, als tenminste het hulpverleningsperspectief niet uit het oog wordt verloren.

Vooraf ligt de vraag voor wat te doen als een hulpverlener erachter komt dat een cliënt in strijd handelt met bepaalde regels of zelfs strafbare feiten op het spoor komt of daarover vermoedens heeft, zonder dat dit nog bij handhavers bekend is.

In dat geval zal de hulpverlener betrokkene hiermee dienen te confronteren. Dat doet hij vanuit zijn relatie als hulpverlener. Dat wil zeggen dat hij zich rekenschap geeft van de gevolgen voor de hulpverleningsrelatie. Bijvoorbeeld kan de vraag spelen wie hier verder nog bij betrokken dient te worden mede met het oog op het vervolg, zeker als een strafrechtelijk traject te verwachten is. Die confrontatie biedt betrokkene bovendien de gelegenheid er eerst zelf wat aan te doen. Als daarmee echter de veiligheid van hemzelf of anderen in gevaar wordt gebracht, dan kan het zijn dat de hulpverlener die stap overslaat en aangifte doet bij de politie. Of dat hij melding doet bij Veilig Thuis (AMHK) indien sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling (die dan meteen ook kan adviseren over de vraag of hij al dan niet aangifte zou moeten doen).

Juist ook met oog op die confrontatie, is het belangrijk om meteen zo duidelijk mogelijk te zijn over bepaalde zaken. In dat licht moet bijvoorbeeld de bepaling met betrekking tot terugvordering worden gelezen in de verordeningen Jeugdhulp en Wmo: het opzettelijk verstrekken van onjuiste of onvolledige gegevens kan leiden tot een vordering van de geldwaarde van de ten onrechte genoten voorziening of het ten onrechte genoten pgb. Voor fraude met uitkeringen geldt hetzelfde verhaal. Sterke vermoedens daarover dient men dus niet voor zich te houden.

Het bovenstaande is in overeenstemming met de stappen die beschreven worden in de Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling die door meer dan 400 organisaties/professionals in de regio Rotterdam-Rijnmond wordt gebruikt als leidraad voor het professioneel handelen.

3.1.3 Verstrekkingen van politie uitgaande van hulpverleningsperspectief

Uitgaande van het hulpverleningsperspectief ('voor het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven') is het voor de politie mogelijk om informatie aan de gemeente te verstrekken. Zoals in de bijlage onder het kopje 'Wet politiegegevens' is aangegeven, is de politie hierbij wel gebonden aan de in deze wet opgenomen bepalingen.

De geautomatiseerde zorgmeldingen aan het AHMK zijn een voorbeeld van een verstrekking door de politie vanuit het hulpverlenersperspectief.

Maar ook gegevensuitwisseling over problematische jeugdigen. Afgezien van de gegevensuitwisseling in het gedwongen kader (zie par. 4.1.6), kan uitwisseling ook essentieel zijn om te komen tot een zogenaamde 'sluitende aanpak' in gevallen waarbij niet alleen sprake is van gezinsproblematiek maar ook van problematiek in een bredere omgeving gelet op de gevolgen van overlastgevend en/of crimineel gedrag van jeugdigen. Dit vereist een ketenaanpak van diverse partijen. Waarbij het uit oogpunt van veiligheid noodzakelijk en gerechtvaardigd kan zijn om zonder toestemming van betrokkenen gegevens uit te wisselen. Wat overigens niet betekent dat betrokkenen hierover niet geïnformeerd worden en de eigen verantwoordelijkheid van de hulpverlener/professional onverlet laat. Aan die professionals dient echter wel meer houvast geboden te worden, ook om te voorkomen dat in gelijke gevallen verschillend gehandeld wordt. Afspraken over de hiervoor noodzakelijke gegevensverwerking, die voorheen vastgelegd waren in het DOSA-convenant/reglement (DOSA: Deelgemeentelijke Organisatie Sluitende Aanpak), worden nu opgenomen in het convenant/reglement als bedoeld in paragraaf 4.5.

Afgezien van de politie is ook het Openbaar Ministerie (vallend onder de Minister van Justitie en Veiligheid) een belangrijke partij voor de gemeente om gegevens uit te wisselen, zeker nu ook de zorg voor de uitvoering van jeugdreclassering een gemeentelijke verantwoordelijkheid is geworden.

Zie verder ook nog de toelichting op de uitzonderingen op het toestemmingsvereiste onder het kopje 'Veiligheid' in paragraaf 3.3.

3.1.4 Uitzonderingen op verplichting tot gebruik burgerservicenummers

Het hulpverleningsperspectief kan in sommige gevallen ook leiden tot de beslissing om (nog) geen burgerservicenummer te gebruiken, zoals ook in hoofdstuk 3 is vermeld.

Zo wordt soms bij de SOA-poli toegestaan dat geen burgerservicenummer wordt geregistreerd, omdat anders de hulpverlenersrelatie niet tot stand kan worden gebracht.

3.1.5 Hulpverlening aan en verwerking van gegevens van minderjarigen/wilsonbekwame meerderjarigen

Bij hulp aan minderjarigen en wilsonbekwame meerderjarigen moet de hulpverlener zich altijd (ook) zelfstandig afvragen wat uit oogpunt van zorgverlening het beste is voor het kind of de meerderjarige die niet meer in staat kan worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen.

Om die reden kan bijvoorbeeld aan een ouder inzage worden geweigerd als deze het dossier wil inzien in het geval hulpverlening wordt geboden zonder toestemming van de ouders.

Daar gebeurt dan overigens wel op basis van een zorgvuldige belangenafweging, waarbij het belang en de veiligheid van het kind worden afgewogen tegen het recht van ouders om geïnformeerd te worden en invulling te geven aan het ouderlijk gezag.

Tegelijkertijd geldt dat tot het kind 16 jaar is rekening gehouden dient te worden met de wensen van ouders/wettelijke vertegenwoordigers. Is een kind onder de 12 jaar dan treedt de met het gezag belaste ouder/wettelijk vertegenwoordiger in beginsel zelfs volledig in de

rechten van het kind als patiënt, zij het dat het kind wel geïnformeerd dient te worden op een wijze die past bij zijn bevattingsvermogen.

Is het kind tussen 12 en 16 jaar, dan moet nadrukkelijk ook rekening worden gehouden met de wensen van het kind en zal bijv. mede-ondertekening van toestemmingsverklaringen noodzakelijk zijn.

Verder is het belangrijk voor de hulpverlener zich van te voren goed te vergewissen over de gezagsrelatie tussen ouder en kind, zeker als er verschil van mening is tussen beide ouders. In dat geval is namelijk voor behandeling de geïnformeerde toestemming van beide gezaghebbende ouders nodig.

Zie verder de betreffende bepalingen in de Jeugdwet en de Wgbo in de bijlage over het wettelijk kader en ook par. 3.4.3 over wilsonbekwaamheid vanuit het uitgangspunt 'zorg voor betrokkenheid cliënt'.

3.1.6 Gedwongen kader

Zoals hierboven al aangegeven, kan er ook sprake zijn van hulpverlening met een gedwongen karakter. Zo zijn er voor jeugdigen aparte vormen van toezicht in de wet geregeld, die door de rechter ingesteld kunnen worden. Dit wordt ook wel het gedwongen kader genoemd. Als gemeente hebben wij hierover afspraken gemaakt met de Raad voor de Kinderbescherming (die onderzoeken verrichten ten behoeve van het instellen van kinderschermingsmaatregelen) en gecertificeerde instellingen (die dit toezicht uitvoeren en ook beslissen welke jeugdhulp wordt geboden). Deze afspraken betreffen onder andere de uitwisseling van gegevens, gegeven het feit dat de gemeente de uitvoering van de maatregelen en de te verlenen hulp betaalt. Voor de uitwisseling van deze gegevens is geen toestemming van betrokkene nodig zolang maar duidelijk is dat dit noodzakelijk is ter uitvoering van de wettelijke taak en ook principes van proportionaliteit en subsidiariteit in acht zijn genomen. De wetgever heeft de mogelijkheid geboden aan de Minister om hierover nadere regels vast te stellen. Het bovenstaande geldt ook voor jeugdreclassering, zoals hiervoor al in paragraaf 3.1.3 is toegelicht met betrekking tot uitwisseling van gegevens met het Openbaar Ministerie.

Overigens wordt met gedwongen kader ook wel bedoeld de maatregelen die in het kader van de Wet BOPZ (Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen) kunnen worden genomen. Zo kan de burgemeester (of een wethouder van het college namens hem) op basis van een advies van een onafhankelijke arts/psychiater een last afgeven tot inbewaringstelling. Onder verantwoordelijkheid van de gemeente wordt hiervoor een registratie bijgehouden. Dit gebeurt in een geautomatiseerd bestand waarvoor Rotterdam net als vele andere gemeenten in Nederland een bewerker hebben gecontracteerd.

3.2 Gegevensverwerking op basis van 'need to know'

Dit uitgangspunt heeft enerzijds te maken met het vereiste van 'doelbinding': alleen die gegevens die noodzakelijk zijn vanuit een bepaald doel worden verwerkt. 'Need to know' is dus geen 'nice to know'.

Bij dit uitgangspunt speelt ook de vraag in hoeverre bij verwerking voldaan wordt aan de uitgangspunten van proportionaliteit (niet meer privacy inbreuk dan nodig) en subsidiariteit (ander middel dat minder inbreuk op privacy maakt om het gestelde doel te realiseren, heeft

de voorkeur). Dit speelt vooral bij verwerking van gegevens in het kader van signalering en bij de vraag hoe lang gegevens zouden moeten worden bewaard.

In het kader van dit uitgangspunt is het belangrijk dat al vanaf het begin (toegang) geprioriteerd wordt en de privacy inbreuk zo beperkt blijft. Dat gebeurt door een goede vraaganalyse of vraagverheldering.

Hieronder wordt een en ander nader toegelicht.

3.2.1 Signalering

In het visiestuk van het Rijk worden drie vormen van signalering worden besproken, die alle drie ook voor Rotterdam opgaan:

1. Signalering door professionals of vanuit de omgeving van betrokkene(n)
2. Geautomatiseerde signalering
3. Signalering door vergelijking van bestanden.

Werken met een meldcode en een verwijzindex heeft pas echt zin als er de overtuiging is bij het management en de professionals dat hiermee verschil gemaakt kan worden dat ertoe doet. Aandachtsfunctionarissen spelen hierbij een belangrijke rol. Dit zijn personen die als een trekker/facilitator binnen de organisatie fungeren voor de implementatie, bijvoorbeeld door te zorgen dat professionals bepaalde trainingen/cursussen volgen. Het is immers noodzakelijk dat professionals bekwaam zijn in het goed herkennen van signalen en vervolgens ook in staat zijn om over gaan tot de juiste acties.

Er bestaat geen meldplicht, maar wel een plicht om adequate actie te ondernemen bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling.

De meldcode en de verwijzindex gaan ervan uit dat professionals hierbij komen tot een goede oordeelsvorming vanuit het hulpverleningsperspectief. Met gebruikmaking van taxatie-instrumenten die hiervoor in de loop der tijd zijn ontwikkeld en in gebruik genomen.

Ook bevorderen het gebruik van deze instrumenten een meer gerichte afstemming en samenwerking tussen professionals.

3.2.2 Aandachtspunten bij signalering

Bij signalering zijn vooral de volgende twee aandachtspunten van belang:

- Signalen zijn nuttig als er iets mee gedaan wordt. Als dat om voor wat reden dan ook niet gebeurt, dan moeten we uit oogpunt van privacy deze signalen niet (te lang) bewaren.
- Afspraken met ketenpartijen die leiden tot het automatisch afgeven van een signaal, hebben het risico in zich dat er te veel en soms onnodige informatie wordt verwerkt, waardoor de proportionaliteit van de gegevensverwerking in gevaar kan komen.

Deze aandachtspunten spelen bijvoorbeeld bij het maken van afspraken met derden over signalering, waaronder met name politie (zorgmeldingen), woningcorporaties (woninguitzettingen) en energie- en waterleveranciers (afsluitingen). Dat houdt concreet in dat in de afspraken van de gemeente met deze partijen scherpe criteria worden geformuleerd met betrekking tot de vraag welke gevallen door de gemeente als overheid kunnen worden opgepakt en dat dit ook van tijd tot tijd geëvalueerd dient te worden.

3.2.3 Bewaartermijnen

Voor alle registraties van behandelgegevens, geldt een wettelijke bewaartermijn van ten minste 15 jaren, zoals in de bijlage over het wettelijk kader is vermeld onder punt 9 (Wgbo). Registraties van casusregisseurs met het oog op zorgcoördinatie vallen echter in principe niet onder die bewaartermijn, omdat die registraties vooral op het proces gericht zijn en de registraties door behandelaars in het kader van de Wgbo onverlet laten. Het is wel zaak om erop te letten dat die afbakening met behandeldossiers/-gegevens duidelijk blijft. Daar waar het de zorginhoudelijke/ behandelgegevens betreft, gelden immers ook strengere regels waar het gaat om het verlenen van toegang aan andere professionals. Dat is vervolgens te regelen via autorisaties en door die informatie goed afgescheiden te bewaren.

Voor verwerking van gegevens in verband met zorgcoördinatie geldt een bewaartermijn van vijf jaar nadat het actieve dossier is afgesloten. Zo geldt er ook een in de Jeugdwet vastgelegde bewaartermijn van vijf jaar in een archiefbestand voor signalen in SISA die niet meer actief zijn.

De genoemde bewaartermijnen zijn zowel een maximum als een minimum. De hulpverlener kan en moet het dossier langer bewaren 'indien dat redelijkerwijs uit de zorg van een goed hulpverlener voortvloeit'. Uit oogpunt van privacybescherming is het echter een maximum.

3.2.4 Triage/vraagverheldering

Triage betekent dat men een inschatting maakt van de ernst van het probleem om te prioriteren. Hoe minder ernstig het probleem, hoe minder aanleiding er zal zijn om gegevens van betrokkene te verwerken (met de kanttekening dat je er tegelijkertijd niet aan ontkomt om in eerste instantie al wel bepaalde gegevens te verwerken om de triage goed uit te kunnen voeren).

Voor alle (eerste) contacten (of dat nu een vraagwijzer is of bij een wijkteam) is het daarom essentieel dat er een goede vraaganalyse/-verheldering wordt uitgevoerd. Ook bij het Veiligheidshuis en Jeugdbeschermingsplein speelt deze vraaganalyse/-verheldering een belangrijke rol. Intakegegevens, het hierop gebaseerde ondersteuningsplan² en voortgangsgegevens worden vervolgens systematisch verwerkt.

3.2.5 Toegankelijkheid van informatie, beveiliging

We willen voorkomen dat wij als gemeente burgers onnodig lastig vallen met het vragen naar informatie waarover wij al in onze systemen beschikken. Dat vergt het nodige van onze systemen waarin wij gegevens van burgers verwerken. Het betekent dat we reeds verstrekte/verwerkte informatie van betrokkene gemakkelijk zouden moeten kunnen vinden. Zo waarborgen we de toegankelijkheid van persoonsgegevens. Als gemeente denken we daarom ook na over de gewenste architectuur van onze informatiesystemen.

Tegelijkertijd realiseren we ons dat als we diverse systemen met elkaar verbinden, de kans op datalekken groter wordt. Dat mag dus geen doel op zich worden. Eén groot systeem wordt niet nagestreefd. Wel een manier van verwerking van gegevens die voor gebruikers gegevens gemakkelijk vindbaar maakt en tegelijkertijd goed te beveiligen is. Waarbij aparte bestanden worden gecreëerd met inachtneming van het vereiste van doelbinding en er sprake is van een goed doordacht toezicht op basis van autorisaties.

²De term ondersteuningsplan komt overeen met wat in de Jeugdwet is gedefinieerd als hulpverleningsplan. Een bijzonder hulpverleningsplan is het eveneens in de Jeugdwet gedefinieerde familiegroepsplan. In de Verordening maatschappelijke ondersteuning Rotterdam 2015 wordt het ondersteuningsplan als volgt gedefinieerd: de weergave van de adviezen, verwijzingen en afspraken die met de cliënt zijn gemaakt naar aanleiding van zijn melding.

Er worden afdoende maatregelen genomen op basis van te stellen beveiligingseisen. Deze eisen zijn afhankelijk van de onderkende risico's met betrekking tot processen en systemen. Hierbij wordt aangesloten bij de door Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG). De BIG helpt gemeenten bij het borgen van een goede, zorgvuldige en veilige gegevensuitwisseling en procesuitvoering.

Van de ketenpartijen waarmee de gemeente samenwerkt, verwacht de gemeente dat zij dezelfde eisen stelt aan beveiliging als hierboven aangegeven, waar het gaat om de verwerking van de cliëntgegevens in hun systemen.

Indien derden als bewerkers in de zin van de Wbp in opdracht van de gemeente gegevens van cliënten verwerken, zal de gemeente afspraken met deze bewerkers maken over de beveiliging van deze gegevens.

3.2.6 Informatie delen bij een crisis/incident

In Rotterdam vervult de Jeugdconsul tot op heden een functie in het jeugddomein bij escalatie van problemen en incidenten. Dat geldt niet voor volwassenenproblematiek.

In een beginfase van de invoering van de decentralisaties wordt een tijdelijke taskforce ingericht, teneinde zo slagvaardig mogelijk te kunnen optreden als er zich problemen voordoen die om snelle actie vragen.

In verband met het handelen van de gemeente en diverse betrokken partijen/instellingen bij calamiteiten/incidenten in het jeugddomein is een incidentenprotocol ontwikkeld, waarin ook aandacht is besteed aan privacy aspecten. Dit protocol wordt aangescherpt. Ook binnen het volwassenendomein zijn in de contracten afspraken opgenomen over incidenten. Overigens bestaat er in Rotterdam en de regio ook nog een gecoördineerde crisisaanpak onder de naam KIZ (Kleinschalige Incidenten en Zedenzaken).

De volgende passage is in genoemd incidentenprotocol opgenomen:

Privacy in overweging

In het kader van het onderzoek en de privacy van de betrokkenen (kind, ouders, broertjes / zusjes, medewerkers van de jeugd(zorg)instelling) is het niet opportuun om bepaalde informatie naar buiten te brengen. Eventuele informatie zou niet alleen de privacy kunnen schenden, maar is ook belastend voor de betrokkenen. Informatie kan zinvol lijken maar het is vaak moeilijk in te schatten of er een relatie tussen het incident en de hulpverleningsgeschiedenis is.

De informatie is nodig in verband met de bestuurlijke verantwoordelijkheid van de wethouder, om te bepalen hoe het systeem heeft gewerkt en welke partijen hun aandeel hebben gehad in de zorg. Privacy / beroepsgeheim brengt met zich mee dat zeer terughoudend dient omgegaan te worden met informatie over wat die hulp precies inhield. Een wethouder heeft dus wel recht op bepaalde dossierinformatie, maar mag dus in principe niet zelf (medische) dossiers inzien.

De informatie naar buiten toe is vooral zogenaamde 'buitenkantinformatie', dus informatie over het proces en de partijen die in de betreffende casus betrokken zijn. Waarbij ook een factor is hoeveel reeds in de media bekend is geworden. Bijvoorbeeld als iedereen spreekt over de naam van het kind, is alleen het vermelden van initialen uit oogpunt van privacy niet meer nodig. Anderzijds moet natuurlijk wel gewaakt worden om op geruchten in te gaan die met de inhoud van de zorg te maken hebben. Mocht onjuiste informatie in de media opduiken, dan kan het ook in belang van kind en ouders zijn deze informatie te ontkrachten en de juiste informatie te verstrekken.

3.3 Gegevensverwerking op basis van ‘toestemming, tenzij’

Het hulpverleningsperspectief brengt met zich mee dat eerst en vooral uitgegaan wordt van toestemming. In de meeste gevallen is er toestemming voor de behandeling en daarmee ook toestemming voor de gegevensverwerking.

Is er eenmaal sprake van toestemming voor de behandeling (daaronder ook begrepen: begeleiding en verzorging), dan hoeft niet ook nog eens afzonderlijke toestemming te worden gevraagd voor het delen van gegevens tussen zorgverleners die rechtstreeks bij de behandeling zijn betrokken. In de bijlage over het wettelijk kader is dit verder uitgewerkt in de daar genoemde bepalingen van de Jeugdwet. Soortgelijke bepalingen zijn ook opgenomen in de Wgbo. Wie rechtstreeks betrokken zijn bij de behandeling is op te maken uit het ondersteuningsplan, dat door betrokkene wordt ondertekend (waarmee overigens niet gezegd is dat daarmee alle gegevensuitwisseling is afgedekt, zie hierna 3.3.1). Dit is ook een logisch uitvloeisel van het vierde uitgangspunt van deze beleidsregel die de betrokkenheid met de cliënt voorop stelt. Als immers de cliënt zich volledig betrokken voelt, is er ook vertrouwen, en is zijn toestemming vanzelfsprekend geworden.

Belangrijke kanttekening hierbij is dat in verschillende wetten al een grondslag is voor verwerking van bepaalde persoonsgegevens, zodat ook de stelling opgaat dat in het kader van de wettelijke taakuitoefening veel gegevens worden verwerkt waarbij het niet nodig is om eerst nog toestemming van betrokkene te verkrijgen. Veel handelingen van de wijkteams in het kader van de toegang en bijvoorbeeld ook de verwerking van meldingen door Veilig Thuis (AMHK) vallen hieronder. Dit laat overigens onverlet de verplichting om betrokkene in sommige gevallen te informeren over de verwerking van zijn persoonsgegevens, zoals met name in de wet geregeld is bij meldingen bij Veilig Thuis/AMHK. Zie hiervoor ook de bijlage en hetgeen hierover in de Wmo 2015 is vastgelegd.

Het ‘tenzij’ heeft betrekking op situaties waarbij op grond van de veiligheid/gezondheid van betrokkene of anderen of op grond van een algemeen belang (met name de volksgezondheid) een andere afweging wordt gemaakt. Die gevallen worden hieronder nader toegelicht.

3.3.1 Gebruik toestemmingsverklaringen

De wijkteams (maar ook Jongerenloket en Stedelijke Zorg) zullen bij hun intake werken met toestemmingsverklaringen, in die gevallen dat voor de totstandkoming van een ondersteuningsplan gegevens van betrokkenen dienen te worden opgevraagd bij derden (met name behandelaars) of indien met derden gegevens dienen te worden uitgewisseld (bijvoorbeeld in verband met een casusoverleg). Daaronder zijn ook begrepen de gevallen waarbij extra deskundigheid wordt ingeschakeld met het oog op bijvoorbeeld het stellen van een diagnose (zo functioneren er voor de wijkteams expert- en consultatie- en diagnostische teams) of het uitvoeren van een medische keuring of indien een externe instantie dossierinformatie nodig heeft in het kader van een juridische procedure (klacht, bezwaar en beroep).

Overigens betekent het opvragen van informatie voor het ondersteuningsplan niet automatisch dat degene bij wie dit opgevraagd wordt, vervolgens ook toegang heeft tot dit ondersteuningsplan. Ook daarvoor is toestemming nodig van betrokkene.

Die opvraging moet gericht zijn en duidelijk, hetgeen zorgvuldigheid vergt van zowel de verstrekker als de opvrager. Het opvragen van een heel dossier zal in de regel niet nodig zijn. Omgekeerd getuigt het ook niet van zorgvuldigheid om het gehele dossier te verstrekken, als slechts een deel hiervan relevant is gelet op het verzoek.

In principe heeft daarbij 'warme overdracht' de voorkeur, omdat dan de context van de vraag kan worden verhelderd (met dien verstande dat daarna wel vastlegging dient plaats te vinden in het kader van zorgvuldige dossiervoering).

Vooraf moet voorkomen worden dat een toestemmingsverklaring een eigen leven gaat leiden en de persoon te veel buiten beeld raakt. Die persoon kan zich immers op elke moment bedenken en alsnog de toestemming intrekken.

Belangrijk bij het vragen van toestemming is vooral inzichtelijkheid over het proces: wat gebeurt er met de gegevens, wie doen daar wat mee.

Het helpt als dat in een schriftelijke toestemmingsverklaring is opgenomen. Maar genoeg is het niet. Het vergt daarnaast ook nadere uitleg van de professional die daadwerkelijk moet checken of de informatie begrepen is. Dit is een uitvloeisel van de wettelijk vastgelegde informatieplicht.

3.3.2 Uitzonderingen op toestemmingsvereiste

1. Veiligheid

Indien de veiligheid van andere personen (waaronder met name andere gezinsleden) in het geding is, kan er reden zijn om tegen de wil van betrokkene in te handelen (ook de veiligheid/gezondheid van betrokkene zelf (lees ook: bedreiging in de ontwikkeling van de jeugdige) kan dat overigens zijn, zoals hierna nog wordt toegelicht onder de punten 2, 3 en 5).

Maar, zoals hierboven al aangeven, ook in die gevallen heeft de hulpverlener nog wel een inspanningsplicht om betrokkene zo ver te krijgen dat hij meewerkt aan de gewenste oplossing: als het maar enigszins kan probeert hij hierover in gesprek te blijven met betrokkene. Het sluit ook aan bij de zorgvisie om in de eerste plaats de eigen kracht van betrokkene en de mensen daarom heen te benutten om tot een oplossing te komen.

Met name bij huiselijk geweld problematiek is dit een belangrijk gegeven. Soms echter kan het wel nodig zijn contact hierover met betrokkene (in dit geval de pleger) uit te stellen, omdat anders een snelle oplossing voor het veiligheidsprobleem in gevaar komt. Dat is zo ook in de wet vastgelegd voor meldingen over huiselijk geweld en kindermishandeling.

Leden van wijkteams die gevraagd worden dossierinformatie te geven in het kader van een onderzoek door iemand van het Advies- en Steunpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling (AHMK) kunnen die informatie zonder toestemming van betrokkene verstrekken.

Ook bij onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming ter voorbereiding van beslissingen van de rechter over te nemen dwangmaatregelen, geldt dat de informatie zonder toestemming van betrokkene kan verstrekt worden.

Voor wat hierover in verschillende wetten is opgenomen wordt verwezen naar wat hierover is vermeld in de bijlage.

Vooraf bij jeugdigen kan overlast (waarbij de veiligheid in het geding is) een aanleiding zijn voor de politie om informatie hierover te delen met de wijkteams, vanuit de aanname dat dit vaak een uitvloeisel is van multiproblematiek waarbij een gecoördineerde aanpak vanuit het wijkteam het meest gewenste effect sorteert. Hierbij komt het aan op goede, afspraken/regels over gestructureerde gegevensuitwisseling tussen wijkteams, politie en andere betrokken partijen.

Eerder is al opgemerkt dat deze afspraken/regels zullen worden verwerkt in het convenant/reglement als bedoeld in paragraaf 3.5.

Het sociaal domein heeft een belangrijke verbinding met het veiligheidsdomein. Dit heeft zijn uitwerking in de thema's die binnen het Veiligheidshuis Rotterdam-Rijnmond (VHRR) worden aangepakt. Dat betreft niet alleen huiselijk geweld, maar ook (minderjarige) overvallers, straatrovers, inbrekers (aanpak high impact crime) en jeugd. Het betreft personen die problemen hebben, maar vooral ook problemen veroorzaken. En dan niet alleen voor hun directe gezinsleden, maar ook in de bredere omgeving/samenleving in de vorm van (zware) criminaliteit en overlast.

Een goede, sluitende aanpak waarbij heel vaak de betreffende personen niet vrijwillig meewerken, maar juist uit handen van de overheid willen blijven, vereist informatie uitwisseling tussen het sociale (lokale) domein en het veiligheidsdomein.

Het maatschappelijk belang dat hiermee gemoeid is, kan soms betekenen dat zonder toestemming bepaalde persoonsgegevens worden uitgewisseld.

Hiervoor kent het VHRR reeds diverse gereguleerde casusoverleggen waarbij gegevensuitwisseling noodzakelijk is voor een gecoördineerde en persoonsgerichte aanpak:

- Trajectberaad risicjongeren, met als doelgroep jongeren tussen 12 en 18 jaar, waarbij sprake is van complexe problematiek/crimineel gedrag;
- Nazorg detentie, met als doelgroep ex-gedetineerden;
- HIT- tafel, met als doelgroep personen die schuldige hebben gemaakt aan 'high impact delicten' (HIT staat voor High Impact Target) ;
- Veelplegers 18+ Overlast Kanton, met als doelgroep veelplegers van 18 jaar en ouder die structureel overlast veroorzaken door strafbare feiten te plegen.

De relatie vanuit het VHRR met de wijkteams vergt nog nadere inregeling via het convenant/reglement als bedoeld in paragraaf 3.5.

Ten slotte kunnen nog de volgende convenanten genoemd worden, waarin met het oog op veiligheid/overlast en een gecoördineerde aanpak, regels/afspraken zijn vastgelegd over de gegevensuitwisseling:

- Convenant ten behoeve van aanpak georganiseerde criminaliteit;
- Convenant ten behoeve van aanpak mensenhandel;
- Convenant ten behoeve van aanpak woonoverlast, en in relatie hiermee: het convenant screening aspirant-bewoners op overlast en het convenant gegevensuitwisseling overlast zittende bewoners;
- Convenant Groepsaanpak, richt zich op overlastgevend jeugd (tot 24 jaar).

2. Bemoeizorg

In het kader van bemoeizorg (zorg die geboden wordt aan zorgwekkende zorgmijders) is het toegestaan om in eerste instantie zonder toestemming van betrokkene gegevens te verwerken, met als doel een effectieve hulpverleningsrelatie tot stand te brengen. Zodra het contact met de zorgmijder is gelegd en een vertrouwensrelatie tot stand is gebracht, geldt wel weer onverkort het toestemmingsvereiste.

Ook hierbij geldt dat het noodzakelijk is om afspraken te maken met diverse betrokken partijen over gestructureerde gegevensuitwisseling.

3. Melding in Verwijsindex

Bij jeugdigen is er de mogelijkheid om zonder toestemming (maar wel met medeweten van) betrokkene signalen af te geven in de verwijsindex (in de regio Rotterdam-Rijnmond 'SISA' genaamd). Omdat dit in het algemeen een positief effect heeft op de afstemming rond de hulpverlening, is dit een in de wet geregelde en geoorloofde inbreuk op de privacy. Vooral ook omdat die inbreuk niet disproportioneel is: het betreft een 'dat-gegeven'.

Bij jeugdigen is er bovendien nog de mogelijkheid van het afgeven van een zogenaamd 'presignaal' in SISA, waarmee eventuele signalen van andere instanties zichtbaar worden maar zonder dat daardoor een match met die signalen ontstaat. Dit kan net het beslissende zetje geven om vervolgens alsnog over te gaan tot het afgeven van een signaal dat wel een match veroorzaakt en zo het contact bewerkstelligt met andere betrokken instanties/hulpverleners.

Het is bedoeld voor situaties waarin men zich zorgen maakt over de gezondheid of veiligheid van betrokkene, zonder dat men dit echt nog goed kan onderbouwen. We noemen dat ook wel een 'niet-pluis gevoel'. Collegiale consultatie ligt dan het meest voor de hand. Dat gebeurt dan in eerste instantie anoniem. Zoals men ook anoniem adviesgesprekken kan voeren over vermoedens van kindermishandeling of huiselijk geweld met Veilig Thuis (AMHK).

4. Volksgezondheid

Het algemeen belang van de volksgezondheid kan meebrengen dat zonder toestemming gegevens dienen te worden verstrekt. Met name in het kader van de in de bijlage genoemde Wet publieke gezondheid hebben artsen de plicht om bepaalde ziektegevallen te melden bij de GGD.

Ook de uitvoering van gezondheidsenquêtes bij leerlingen in het kader van de jeugdgezondheidszorg dienen het algemeen belang van de volksgezondheid. Om die reden hoeft niet bij elke ouder van tevoren toestemming worden gevraagd. Wel is het recht om van tevoren bezwaar te maken, omdat het onderzoek op vrijwillige basis is.

5. Conflict van plichten

Dit heeft betrekking op een niet in de wet geregelde uitzondering voor hulpverleners/medici: de plicht om te zwijgen moet in uiterste gevallen soms wijken voor de plicht om te spreken. Acute, levensbedreigende situaties kunnen dan een reden vormen om het beroepsgeheim te doorbreken. Daaronder valt bijvoorbeeld ook het geval dat betrokkene dreigt zichzelf van het leven te beroven.

3.3.3 Zorgvuldigheid

Zorgvuldigheid is in al die gevallen van groot belang, al helemaal als gegevens worden verstrekt aan derden zonder medeweten van betrokkene.

Het is dan belangrijk om over de verstrekking aan een derde in het dossier een aantekening te maken en bij voorkeur degene die de informatie ontvangt dit nog eens te laten bevestigen. Men hoeft dan niet te vrezen voor een verzoek om inzage door betrokkene: indien de veiligheid van anderen nog (steeds) in het geding is, kan die dossierinformatie afgeschermd worden.

Andere eisen die van belang zijn voor gevallen waarin een professional zonder toestemming van betrokkene het beroepsgeheim doorbreekt:

- Vragen van toestemming is in verband met de situatie (spoed, gevaar) niet goed mogelijk.
- Men is wel zo open mogelijk jegens de betrokkene.
- Proportionaliteit en subsidiariteit wordt in acht genomen.
- Het moet gaan om objectieve informatie, uit eigen waarneming. Zo niet, dan moet dat uitdrukkelijk worden vermeld.

3.3.4 Proportionaliteit en subsidiariteit

Deze hierboven reeds onder 3.2 toegelichte begrippen zouden bij elke handeling van de professional die persoonlijke gegevens verwerkt continu werkzaam zouden moeten zijn. Zo is bij uitwisseling tijdens een casusoverleg oplettendheid geboden. Is betrokkene op de hoogte van dit overleg? Weet hij wie hieraan deelnemen? Zo nee, dan is anonieme bespreking de enige optie.

3.3.5 Informatie voor onderzoek, beleidsinformatie

Clïëntinformatie wordt veel gebruikt voor onderzoek en beleidsontwikkeling.

Ook daarbij geldt als hoofdregel 'toestemming, tenzij'. In paragraaf 3.3.2 is onder punt 4 al een 'tenzij' aangegeven voor schoolgericht onderzoek in het kader van de jeugdgezondheidszorg. In de nieuwe Wmo is een aparte bepaling gewijd aan de mogelijkheid van het verstrekken van gegevens voor statistiek en wetenschappelijk onderzoek, zoals in de bijlage is vermeld. Daarnaast is ook belangrijk de vernieuwde Code gezondheidsonderzoek, ook wel 'Code Goed Gedrag' genoemd, die is uitgegeven door Federa, een interdisciplinair samenwerkingsverband van onderzoekers in de gezondheidszorg. Deze gedragscode gaat o.a. in op wanneer toestemming nodig is, hoe onderzoekers een derde partij kunnen inschakelen om gegevens te verzamelen en hoe onderzoeksregistraties geregeld kunnen worden. De vernieuwde Code is tot stand gekomen in nauw overleg met onderzoekers, juristen en patiëntenorganisaties.

3.4 Zorg voor betrokkenheid cliënt

Zoals hiervoor al opgemerkt: hoe meer de cliënt het gevoel heeft dat hij echt betrokken wordt, hoe minder noodzakelijk het wordt om hem voor diverse handelingen vooraf toestemming te vragen. Dit heeft veel te maken met het begrip transparantie, een begrip waarop met name de in de Wgb uitgewerkte informatieplicht op is gebaseerd.

Het kan dus niet zo zijn dat, zoals een krant het in een kritisch artikel beschreef, een schoolmaatschappelijk werker van een lid van een wijkteam verneemt dat een ouder van een leerling schuldienstverlening van de gemeente krijgt, zonder dat die ouder daarvan op de

hoogte blijkt te zijn. In de driehoek gezin - school – gemeente zullen de contacten met de wijkteams natuurlijk wel belangrijker worden, zeker als er gezinsproblematiek is die om een gecoördineerde aanpak vraagt. Juist dan is het zaak om zo aan de voorkant zo duidelijk mogelijk te zijn over ieders rol en betrokkenheid.

3.4.1 Casusregie en procescoördinatie

In de gemeente Rotterdam is helder vastgelegd hoe de gewenste brede zorgcoördinatie plaats zou moeten vinden vanuit het principe '1 gezin, 1 plan, 1 regisseur'. Daarbij is een duidelijk onderscheid gemaakt tussen enerzijds casusregie en anderzijds procescoördinatie, zoals dit nu ook verwoord is in de visie van het Rijk.

Het invulling geven aan de gewenste betrokkenheid luistert nauw bij het voeren van regie. Met name bij procescoördinatie kan het immers voorkomen dat er gehandeld moeten worden op basis van gegevens die door behandelaars zijn verwerkt, zonder dat de regisseur zelf contact hierover heeft gehad met betrokkene.

Dat vereist daarom vooral extra zorgvuldigheid.

Allereerst is het belangrijk dat betrokkene weet dat er in zijn geval coördinatie plaatsvindt al dan niet via het voeren van casusoverleggen. Hiervoor is de behandelaar (of degene die ondersteuning biedt) zelf verantwoordelijk. Mocht het overigens zo zijn dat de behandelaar of ondersteuner gebruik maakt van onderaannemers, dan moet dat voor betrokkene natuurlijk ook helder zijn.

Belangrijk is ook dat de gegevens die de regisseur/coördinator tot zich neemt, actueel en betrouwbaar zijn. Een zorgvuldige registratie in het casusregiesysteem is daarvoor essentieel. Als de regisseur twijfelt over de volledigheid of betrouwbaarheid van dossierinformatie, dan dient hij vanzelfsprekend met de behandelaar(s) daarover in contact treden.

Hierbij kan zich een dilemma voordoen. Er zijn situaties denkbaar dat de behandelaar niet direct of heel moeilijk bereikbaar is en er snel gehandeld dient te worden. Denk bijvoorbeeld aan een spoedoverleg in het weekend vanwege een ontstane crisis, waarbij afgestemd wordt met deelnemers van het veiligheidshuis. De regisseur/coördinator zal dan zelf een inschatting moeten maken en bij voorkeur tijd moeten vragen voor afstemming over de behandeling. Handhavers hebben overigens het liefst informatie uit de eerste hand.

Belangrijk voor dit soort gevallen is ook dat er snel geschakeld kan worden tussen regisseur/coördinator en behandelaar. Voorkomen moet worden dat een behandelaar zwicht onder de druk en bepaalde informatie geeft terwijl hij niet goed kan overzien wat voor effect dit heeft op zijn cliënt/patiënt. Weten wat men aan elkaar heeft, is dan heel belangrijk.

Het is daarom belangrijk om dit soort situaties van tevoren te beschrijven in protocollen/reglementen, met richtlijnen voor hoe te handelen en wanneer en hoe er eventueel geëscaleerd dient te worden. In het bijzonder dient hieraan aandacht te worden besteed in het convenant/reglement als bedoeld in paragraaf 3.5.

In casusoverleggen waar betrokkene niet bij aanwezig is (soms is dit wel mogelijk/wenselijk!) geldt als gouden regel dat iedereen zelf beoordeelt in hoeverre hij bepaalde informatie kan/mag inbrengen.

Met name hulpverleners zullen zich continu moeten afvragen wat dit betekent voor hun vertrouwensrelatie met betrokkene. Om die reden kan het nuttig zijn om als casusregisseur vooraf door betrokkene een verklaring te laten tekenen, waaruit blijkt dat hij zijn behandelaars toestemming geeft voor gegevensuitwisseling in het casusoverleg (maar zoals eerder aangegeven, dat mag geen vrijbrief zijn!).

3.4.2 Casusregiesysteem

Uitwisseling in het casusoverleg is vertrouwelijk, er vinden daarover in principe alleen registraties plaats in het casusregiedossier. Deelnemers van het casusoverleg moeten zich realiseren dat als hun informatie eenmaal in dit casusregiedossier komt, hierop alle privacyrechten van toepassing zijn: betrokkene kan op elk moment inzage vragen.

Het is dus in principe niet mogelijk om een stuk over betrokkene aan dit dossier toe te voegen dat voor betrokkene geheim moet blijven. In principe, omdat de wet wel toestaat dat bij een verzoek om inzage gegevens worden afgeschermd 'in het belang van de bescherming van de betrokkene of de rechten en vrijheden van anderen'. Bijv. het belang van de partner/achterblijver om zich veilig te voelen na het instellen van een tijdelijk huisverbod. Of omdat dit ernstig nadeel voor de behandeling van betrokkene zou opleveren.

De casusregisseur is namens het college van b en w verantwoordelijk voor het beheer van het casusregiedossier en de afhandeling van privacyverzoeken in het kader van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wgb). Alleen andere hulpverleners die bij de casus zijn betrokken hebben ook toegang tot dit dossier. De bevoegdheid om te beslissen op privacyverzoeken in het kader van de Wgb is bij mandaatbesluiten geregeld. Let wel, dit geldt dus niet voor privacyverzoeken die zich richten op de (medische) dossiers van behandelaars!

In veel gevallen zal bij de intake van een volwassene een zelfredzaamheidsmatrix (ZRM) worden ingevuld, die informatie bevat over betrokkene op verschillende leefgebieden. Deze ingevulde matrix vormt aldus een belangrijke basis voor het ondersteuningsplan en maakt daarom ook deel uit van het dossier dat de casusregisseur beheert.

Voor jeugdigen wordt er een vraaganalyse instrument ontwikkeld ter ondersteuning van de jeugd- en gezinscoach. Dit wordt de basis voor het ondersteuningsplan voor het gezin.

3.4.3 Wilsonbekwaamheid

De cliënt zo veel mogelijk betrekken wordt lastig als betrokkene niet goed meer in staat is om zijn eigen belangen goed te behartigen of als er sprake is van wilsonbekwaamheid.

In de wet is hiervoor cliëntondersteuning geregeld. Ook kan het zijn dat er een bewindvoerder, een mentor of zelfs een curator door de rechter is aangesteld. Deze vormen van vertegenwoordiging zijn in de praktijk redelijk goed geregeld, met adequaat toezicht op de kwaliteit.

Een veel lichtere vorm van vertegenwoordiging is een getekende volmacht. Een volmacht kan bijvoorbeeld iemand het recht geven om deel te nemen aan een casusoverleg over betrokkene.

Werken vanuit het hulpverleningsperspectief kan lastig worden als er twijfel is aan de goede bedoelingen van de gemachtigde. Vooral bij ouderenmishandeling komt dit nogal eens voor. Hierbij is het dus zaak goed op te letten en wantrouwend te worden als de indruk ontstaat dat de volmachtgever elk contact met betrokkene belet. Soms kan het dan noodzakelijk zijn om aan te sturen op een uitspraak van de rechter voor het instellen van een vorm van beschermingsbewind. Belangrijk is dan om betrokkene als het even kan zelf hierover vooraf

goed te informeren, ook al is er sprake van (een zekere mate van) wilsonbekwaamheid en wordt dit tegengewerkt door de gemachtigde.

In de Jeugdwet en is met betrekking tot toestemming, dossier en privacy een aantal specifieke bepalingen opgenomen. Ook in de Wmo zijn soortgelijke bepalingen opgenomen, met name waar het gaat om de rechten van personen over wie een Veilig Thuis (AMHK) melding wordt gedaan. Dit alles is na lezen in de bijlage over het wettelijk kader.

3.5 Convenant/reglement

Met het oog op de omgang met privacy van alle partijen die samenwerken in/met de wijkteams, wordt een convenant/reglement afgesloten. Dit is deels ter vervanging van reeds bestaande convenanten en reglementen, gelet op het feit dat er met ingang van 2015 wijkteams zijn in een nieuwe organisatorische setting. Waarbij uitwisseling van gegevens met expert- en consultatie- en diagnoseteams en diverse partijen in het wijknetwerk aan de orde is. Hierin wordt in ieder geval aangegeven:

- a. De betrokken organisaties, verantwoordelijken en relevante doelstellingen.
- b. De verwerking van bijzondere persoonsgegevens.
- c. De wijze waarop betrokken burgers worden geïnformeerd over het gebruik van hun persoonsgegevens.
- d. De belangrijkste verwerkingen van persoonsgegevens die binnen de samenwerking plaatsvinden, de melding daarvan bij het College bescherming persoonsgegevens en de eenduidige protocollering van de privacyregels die bij de verwerking in acht genomen moeten worden.
- e. De wijze waarop bij betrokken burgers toestemming voor gegevensverwerking wordt verkregen.
- f. Een beschrijving van de gevallen waarin zonder toestemming van betrokkene gegevens worden verwerkt.
- g. Een beschrijving van een procedure in verband met escalatie bij spoed- en/of noodgevallen.
- h. De wijze waarop betrokkenen gebruik kunnen maken van hun rechten op grond van de Wet bescherming persoonsgegevens.
- i. De wijze waarop organisaties invulling geven aan informatiebeveiliging en geheimhoudingsverplichting.

Bijlage: Wettelijke kaders

1. Jeugdwet

Grondslag: taken waarvoor verwerking van persoonsgegevens is toegestaan

Voor de volgende taken is in de Jeugdwet een grondslag opgenomen voor verwerking van persoonsgegevens:

- De toeleidingstaak
- Jeugdhulpplicht
- Het doen van een verzoek tot onderzoek aan de raad voor de kindbescherming
- Het (laten) uitvoeren van kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering
- De financiering van jeugdhulp, kindbeschermingsmaatregelen en jeugdreclassering

Toestemming voor jeugdhulpverlening en dossiervoering

Jeugdhulp wordt, met inachtneming van een in de wet vastgelegde informatieplicht, verleend met toestemming van betrokkene, tenzij het hulp betreft in het gedwongen kader (met name hulp in het kader van kindbeschermingsmaatregelen of jeugdreclassering die door de rechter zijn opgelegd).

Er zijn twee uitzonderingen hierop:

1. Voor kinderen met een leeftijd tussen twaalf en zestien jaar: toestemming van ouders met gezag of voogd is dan ook vereist, tenzij betrokkene bij weigering van de toestemming de hulp weloverwogen blijft wensen of indien die hulp kennelijk nodig is om ernstig nadeel voor betrokkene te voorkomen;
2. Voor personen van zestien jaar en ouder die niet in staat kunnen worden geacht tot een redelijke waardering van hun belangen ter zake: dan dienen de jeugdhulpverlener en de curator of mentor uit te gaan van een weigering als dit blijkt uit de kennelijk opvatting van betrokkene op basis van eerdere uitingen toen betrokkene nog wel in staat was tot een redelijke waardering van belangen. De jeugdhulpverlener kan hiervan echter afwijken als hij daartoe gegronde redenen aanwezig acht.

Plicht van jeugdhulpverlener om voor de hulp aan betrokkene een dossier in te richten en bij te houden. Hieraan dient hij desgevraagd een door betrokkene afgegeven verklaring toe te voegen. Er geldt een bewaartermijn van ten minste 15 jaar. Verder dient dossier (of delen daarvan) op verzoek van betrokkene binnen drie maanden vernietigd te worden, tenzij aannemelijk is dat bewaring van aanmerkelijk belang is voor een ander of een wettelijke regeling zich hiertegen verzet.

-De jeugdhulpverlener dient ervoor zorg te dragen dat hij geen informatie over betrokkene (of inzage in of afschrift van het dossier) aan anderen dan de patiënt verstrekt dan met zijn toestemming; onder deze anderen zijn niet begrepen:

- 1 rechtstreeks bij de hulpverlening betrokkenen en degene die de jeugdhulpverlener vervangen, voor zover dit noodzakelijk is voor de taakuitoefening;
- 2 de curator of mentor van betrokkene;

Verstrekking geschiedt slechts voor zover daardoor de persoonlijke levenssfeer van de ander niet wordt geschaad.

De verstrekking kan ook opgelegd zijn bij of krachtens de wet, in welk geval er geen beperkingen gelden.

Verder kan de jeugdhulpverlener altijd besluiten niet te verstrekken in de gevallen dat hij dit in strijd acht met goed hulpverlenerschap.

Alle hierboven genoemde verplichtingen gelden jegens ouders die het gezag over betrokken uitoefenen of diens voogd indien betrokkene nog geen twaalf jaar oud is. Datzelfde geldt in de gevallen dat betrokkene ouder is dan twaalf jaar maar niet in staat kan worden geacht tot een redelijke waardering van zijn belangen ter zake, tenzij betrokkene meerderjarig is en er een mentor of curator is benoemd jegens wie de verplichtingen gelden. Is er geen mentor of curator, dan is de volgorde: schriftelijk gemachtigde, echtgenoot/geregistreerde partner/levensgezel (tenzij deze dat niet wenst), ouder, kind, broer of zus (tenzij deze dat niet wenst).

De verplichtingen zijn echter niet van toepassing als deze niet verenigbaar zijn met zorg van een goed hulpverlener. Ook geldt dat de vertegenwoordiger zijn taak goed dient te vervullen en betrokkene zoveel mogelijk hierbij betreft. Mocht die zich verzetten, dan kan een verrichting van ingrijpende aard waarvoor geen toestemming is verleend slechts worden uitgevoerd indien zij kennelijk nodig is om ernstig nadeel voor betrokkene te voorkomen.

Gebruik burgerservicenummer

De gecertificeerde instelling, de jeugdhulpaanbieder, de raad voor de kindbescherming en het college (lees: de gemeente) dienen bij hun taakuitoefening gebruik te maken van het burgerservicenummer van betrokkene, uitgezonderd uitwisseling van gegevens in het kader van de jeugdreclassering ten behoeve van het strafrecht en uitgezonderd situaties waar afwijking van deze regel noodzakelijk is in verband met spoedeisende gevallen.

Om als gemeente conform de wettelijke eisen te zorgen voor de uitvoering van reclassering en jeugdhulp in dat kader, is geregeld dat de Minister van Justitie en Veiligheid aan een door het college aangewezen ambtenaar of aan een door het college aangewezen en onder zijn verantwoordelijkheid werkzame functionaris het burgerservicenummer kan verstrekken van een jeugdige ten aanzien van wie dat bepaald is in een strafrechtelijke beslissing.

2. Wet maatschappelijke ondersteuning 2015

Bevoegdheid toezichhouders

Toezichhoudende ambtenaren mogen voor zover dat noodzakelijk is in het kader van hun taak inzage in dossiers vragen, met dien verstande dat zij gebonden zijn aan dezelfde geheimhoudingsplicht als die op de aanbieder van toepassing is. Uitzonderingen: bij wilsonbekwaamheid van betrokkene of indien noodzakelijk ter bescherming van cliënten.

Grondslag: taken waarvoor verwerking van persoonsgegevens is toegestaan

Om te beoordelen of iemand in aanmerking komt voor een Wmo-voorziening, een pgb of om het verhaalsrecht uit te oefenen, mogen de uit onderzoek verkregen persoonsgegevens, waaronder gezondheidsgegevens, worden verwerkt.

Persoonsgegevens van de mantelzorger van cliënt mogen worden verwerkt voor zover deze noodzakelijk zijn om te bepalen welke hulp deze aan de cliënt kan bieden en voor zover deze zijn verkregen van de cliënt of de mantelzorger en deze noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de wet. Een soortgelijke bepaling is opgenomen met betrekking tot persoonsgegevens van andere personen in het sociaal netwerk van de cliënt.

Indien uit een melding een redelijk vermoeden van huiselijk geweld kan worden afgeleid, mag Veilig Thuis (AMHK) in het kader van haar taakuitvoering persoonsgegevens registreren van personen die bij het huiselijk geweld betrokken zijn.

Gemeente mag bepaalde persoonsgegevens verstrekken aan aanbieders van Wmo-voorzieningen, het CAK, de instantie die de eigen bijdrage int, de Sociale Verzekeringsbank en toezichthoudende ambtenaren.

Toestemmingsvereiste bij afstemming van hulp in kader van uitvoering van andere wetten en bij opvragen persoonsgegevens bij zorgverzekeraar

Ondubbelzinnige toestemming van betrokkene is vereist voor verwerking van persoonsgegevens van betrokkene zelf dan wel van personen in zijn directe omgeving, met het oog op een goede afstemming van de hulp in het kader van aan de gemeente opgedragen taken in andere wetten (Jeugdwet, Participatiewet, Wet gemeentelijke schuldhulpverlening), ervan uitgaande dat dit noodzakelijk is voor uitvoering van wet.

Dat geldt ook voor persoonsgegevens van betrokkene die worden opgevraagd bij een zorgverzekeraar.

Uitzondering op toestemmingsvereiste bij verstrekken gegevens aan Veilig Thuis / AMHK

Derden die beroepshalve beschikken over inlichtingen die kindermishandeling kunnen beëindigen of nodig zijn om een redelijk vermoeden van kindermishandeling te onderzoeken, kunnen deze gevraagd en ongevraagd aan Veilig Thuis (Advies- en Meldpunt Kindermishandeling / AMHK) verstrekken zonder toestemming van degene die het betreft, *indien nodig* met doorbreking van de plicht tot geheimhouding op grond van de wet hun ambt of beroep.

Identificatieplicht

Cliënt is verplicht om zich te identificeren bij de aanbieder van een maatwerkvoorziening.

Gebruik burgerservicenummer

Gemeente, Veilig Thuis (AMHK), aanbieders, toezichthouders en andere uitvoerende instanties zijn verplicht bij verstrekkingen gebruik te maken van het burgerservicenummer van betrokkene.

Informatieplicht bij meldingen Veilig Thuis (AMHK)

Bij meldingen bij Veilig Thuis (AMHK) door een ander dan betrokkene, wordt betrokkene zo spoedig mogelijk, maar in ieder geval binnen vier weken, hiervan op de hoogte gesteld. Uitstel is alleen mogelijk als dit noodzakelijk is om een situatie van huiselijk geweld te beëindigen of een redelijke vermoeden daarvan te onderzoeken.

Uitoefening privacyrechten bij Veilig Thuis (AMHK)

Geclausuleerd recht op inzage, afschrift en vernietiging van persoonsgegevens op verzoek van betrokkene.

Gebruik persoonsgegevens voor onderzoek

Het recht om zonder voorafgaande toestemming van betrokkene persoonsgegevens te verstrekken ten behoeve van statistiek of wetenschappelijk onderzoek. Hierbij gelden strenge voorwaarden als uitwerking van de principes van subsidiariteit en proportionaliteit. Ook geldt de restrictie dat betrokkene niet uitdrukkelijk bezwaar heeft gemaakt.

3. Participatiewet

De Wet werk en bijstand gaat per 1 januari 2015 over in de Participatiewet. Vanaf dat moment is deze wet toegankelijk voor een bredere doelgroep, die voorheen een beroep deed op de Wet Wajong (Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten) of de Wsw (Wet sociale werkvoorziening).

Gegevensverwerking en Suwinet (Inkijk)

Gegevensverwerking in de Participatiewet is geregeld conform een gesloten verstrekingsregime om zo de privacy van burgers binnen de sociale zekerheid zo goed mogelijk te waarborgen. Dat regime houdt in dat Werk en Inkomen gegevens uitsluitend hergebruikt als daar een wettelijke grondslag voor is of als de burger daar toestemming voor heeft gegeven.

Bij het uitvoeren van de Participatiewet maakt Werk en Inkomen gebruik van de landelijk beschikbare applicatie Suwinet-Inkijk. Suwinet-Inkijk mag niet voor andere doeleinden dan voor de uitvoering van de Participatiewet gebruikt worden. Via deze Inkijk mogen gegevens in het kader van de Wet structuur en uitvoeringorganisatie werk en inkomen (Wet SUWI) en de Wbp tussen organisaties binnen het SUWI-stelsel worden uitgewisseld. Maar gegevens van werkzoekenden mogen in beginsel alleen aan organisaties buiten SUWI worden verstrekt als daar een uitdrukkelijke wettelijke grondslag of verplichting voor bestaat of als de cliënt daar toestemming voor heeft gegeven.

Grondslag voor verwerking gegevens werkzoekende, inlichtingenplicht

De uitvoering van de wettelijke taken op het gebied van werk en inkomen brengt mee dat er veel privacygevoelige gegevens worden verwerkt. Zo wordt aan werkzoekenden in verband met hun arbeidsinschakeling gevraagd naar hun tijdsbesteding en dagritme, maar ook naar het gebruik van alcohol en verdovende middelen. Verder worden vragen gesteld over medische aangelegenheden, zoals over het gebruik van geneesmiddelen, over lichamelijke beperkingen en over de aanwezigheid van sociale of psychische problemen.

Een werkzoekende heeft de verplichting om mee te werken en de gevraagde gegevens te verstrekken. Een werkzoekende heeft echter ook recht op privacy. De gemeente moet daarom altijd aan de cliënt duidelijk kunnen maken waarom het noodzakelijk is dat hij bepaalde gegevens aan de gemeente verstrekt. Een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer mag alleen plaatsvinden als daar een wet aan ten grondslag ligt en de inbreuk noodzakelijk is in het kader van de uitvoering van die wet.

Grondslag voor verwerking gegevens van verwanten/huisgenoten

Bijzondere aandacht dient te worden besteed aan gegevens van verwanten van de werkzoekende. De gemeente heeft soms gegevens nodig van kinderen of inwonende ouders van de werkzoekende. Het gaat dan bijvoorbeeld om inkomensgegevens van meerderjarige kinderen in verband met de afdracht van kostgeld en de berekening van het gezinsinkomen of om inkomensgegevens van de ex-partner in verband met de afdracht van alimentatie. Het verstrekken van deze gegevens wordt door de betrokkenen doorgaans ervaren als een grote inbreuk op hun privacy. Daarom dient het vragen van gegevens van derden tot een minimum beperkt te blijven. Gegevens van verwanten kunnen nodig zijn om bijvoorbeeld het gezinsinkomen te bepalen of om vast te stellen of de aanvrager wel recht heeft op een uitkering.

Ook hierbij geldt dat als de gemeente deze gegevens vraagt van verwanten/huisgenoten, voor deze mensen de noodzaak tot verstrekking van hun gegevens, in relatie tot de uitkering van de werkzoekende, duidelijk dient te zijn.

Inlichtingenverplichting instanties

In de Participatiewet zijn de instanties vermeld die verplicht zijn om kosteloos opgaven en inlichtingen aan de gemeente te verstrekken die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de wet.

Voor de niet vermelde instanties geldt dat zij zelf dienen af te wegen of verstrekking van de gegevens aan de gemeente verenigbaar is met het doel waarvoor zij de gegevens verkregen hebben en gebruiken.

In een aantal gevallen is het instanties (of personen) verboden om inlichtingen aan de gemeente te verstrekken. Het gaat dan om personen die uit hoofde van hun beroep of functie een geheimhoudingsplicht hebben, waaronder met name medici en paramedici op grond van de Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO), de Wet Beroepsbeoefenaren individuele gezondheidszorg (BIG) of hun beroepscode. Denk bijvoorbeeld aan huisartsen, keuringsartsen en psychologen.

Gegevensverstrekking aan de gemeente door personen of instanties met een geheimhoudingsplicht kan alleen na (vrijwillig gegeven) schriftelijke toestemming van de werkzoekende (machtiging).

Verder is in de Participatiewet vastgelegd dat bij verstrekkingen door het college, het Inlichtingenbureau en de in de wet genoemde instanties geldt dat zij, indien daartoe bevoegd, gebruik dienen te maken van het burgerservicenummer.

Geheimhoudingsplicht, wettelijke grondslag of toestemming voor verstrekking

Voor een ieder die betrokken is bij de uitvoering van de Participatiewet geldt een geheimhoudingsplicht: wat hem wordt medegedeeld mag niet verder worden bekend gemaakt dan voor de uitvoering van de wet noodzakelijk is dan wel op grond van de wet is voorgeschreven of toestaan.

Verstrekking aan niet bij wet of regeling benoemde instanties is alleen met schriftelijke toestemming van de werkzoekende mogelijk.

Wel kunnen desgevraagd gegevens aan derden worden verstrekt ten behoeve van wetenschappelijke onderzoek of statistiek voorzover de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen daardoor niet onevenredig wordt geschaad.

Indien er een wettelijke grondslag is voor verstrekking aan de gemeente, dient de verstrekker na te gaan of degene aan wie hij de gegevens verstrekt redelijkerwijs bevoegd is te achten om die gegevens te verkrijgen.

Geen algemene machtiging en geen dwang

Algemeen geformuleerde machtigingen waarmee de werkzoekende toestemming geeft aan derden om inlichtingen te verschaffen aan de gemeente zijn niet toegestaan. In een machtiging moet staan bij wie de gegevens opgevraagd worden en om welke gegevens het gaat. De machtiging kan slechts betrekking hebben op een specifiek geval en mag dus niet algemeen geformuleerd worden.

Een machtiging dient vrijwillig door een werkzoekende getekend te worden. Een machtiging mag niet gekoppeld zijn aan een formulier dat de werkzoekende verplicht is in te vullen. Dit wekt namelijk de indruk dat de werkzoekende ook verplicht is om de machtiging te tekenen.

Bestandsvergelijking

Er zijn verschillende vormen van bestandsvergelijking, de wettelijk verplichte en de niet wettelijk verplichte (themacontroles). Bij wet is geregeld dat het Inlichtingenbureau (IB) de bestanden van een aantal organisaties binnen de keten van werk en inkomen met elkaar vergelijkt. Is er ergens sprake van overlap, dan stuurt het IB een samenloopsignaal naar de organisatie die hier belang bij heeft. Deze organisatie zoekt het signaal uit en onderneemt indien nodig actie in de richting van de werkzoekende.

Bij bestandsvergelijkingen in het kader van themacontroles zijn er twee varianten: geanonimiseerde bestandsvergelijking en de vergelijking waaruit tot het individu herleidbare gegevens voortkomen. Geanonimiseerde bestandsvergelijkingen kunnen statistisch materiaal opleveren over bepaalde risicofactoren. Deze gegevens kunnen gebruikt worden voor het opstellen van een risicoprofiel. Over geanonimiseerde bestandsvergelijkingen hoeft de werkzoekende niet te worden geïnformeerd. Voorwaarde hiervoor is wel dat de gegevens op geen enkele manier te herleiden zijn (of zullen worden) tot individuele personen.

De Participatiewet staat het vergelijken van bestanden met de daar genoemde organisaties toe mits voldaan is aan een aantal criteria. Zo moet de bestandsvergelijking ten eerste noodzakelijk zijn voor een goede uitvoering van de Participatiewet. Verder moet bestandsvergelijking niet een te zwaar middel zijn in verhouding tot het doel dat men wil bereiken (het proportionaliteitsbeginsel). Ook moet het doel niet op een andere wijze, die minder belastend is voor de persoonlijke levenssfeer, kunnen worden bereikt. Dit is het zogenoemde subsidiariteitsbeginsel.

Het ontvangen van tips

Nadat een tip is binnengekomen beoordeelt de gemeente of deze verwerkt mag worden. Alleen rechtmatig verkregen tips mogen verwerkt worden. Een ander aandachtspunt is de plicht van de gemeente de werkzoekende op de hoogte te stellen van het feit dat zij informatie over hem verkregen heeft. Op grond van de Wbp is het mogelijk om de informatieplicht op te schorten in het belang van het onderzoek.

De werkzoekende moet na afloop van het onderzoek alsnog geïnformeerd worden over de met de tip verkregen gegevens en de wijze waarop het onderzoek heeft plaatsgevonden. Deze verplichting geldt ongeacht het resultaat van het onderzoek. De werkzoekende wordt dus ook geïnformeerd over een onderzoek dat geen fraude aan het licht heeft gebracht.

4. Boek 1 Burgerlijk Wetboek

Hierin zijn diverse bepalingen opgenomen met betrekking tot het door de rechter opleggen en het door gecertificeerde instellingen uitvoeren van kindbeschermingsmaatregelen.

Verschaffen inlichtingen aan Raad voor de Kinderbescherming

Degene die op grond van de wet, ambt of beroep tot geheimhouding verplicht is, kan zonder toestemming van degene die het betreft, aan de raad voor de kindbescherming inlichtingen verschaffen, indien dit noodzakelijk is voor de uitoefening van de taken van de raad.

5. Algemene wet bestuursrecht

Ambtsgeheim

Hierin is een bepaling opgenomen die geheimhouding oplegt aan een ieder die betrokken is bij de uitvoering van de taak van een bestuursorgaan ten aanzien van 'gegevens waarvan hij het vertrouwelijke karakter kent of redelijkerwijs moet vermoeden'. Dat geldt ook voor de instellingen en de daarvoor werkzame personen die door een bestuursorgaan worden ingeschakeld of de die een bij of krachtens de wet toegekende taak uitoefenen. Naar dit ambtsgeheim wordt vervolgens ook weer in andere wetten verwezen, zoals de Wet bescherming persoonsgegevens en het Wetboek van strafvordering.

6. Wet publieke gezondheid

Meldingsplicht infectieziekten, dossierplicht jeugdgezondheidszorg

Hierin is een meldingsplicht geregeld voor bepaalde besmettelijke ziekten (artsen mogen de hierop betrekking hebbende persoonsgegevens zonder toestemming van betrokkene verstrekken), alsmede de plicht om voor de uitvoering van de jeugdgezondheidszorg een digitaal bestand bij te houden.

7. Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG)

Titelbescherming, tuchtrechtspraak, medisch beroepsgeheim

Deze wet gaat over de kwaliteit van de beroepsuitoefening, met onder meer bepalingen over titelbescherming en tuchtrechtspraak.

Tevens is in deze wet de plicht opgenomen om 'geheimhouding in acht te nemen ten opzichte van al datgene wat hem bij het uitoefenen van zijn beroep op het gebied van de individuele gezondheidszorg als geheim is toevertrouwd, of wat daarbij als geheim ter kennis van hem is gekomen of wat daarbij ter kennis is gekomen en waarvan hij het vertrouwelijke karakter had moeten begrijpen'.

8. Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp)

Doelbinding, informatieplicht, privacyrechten

Geeft, ter uitvoering van art. 10 van de Grondwet, aanvullende regels voor gebruik van persoonsgegevens teneinde het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer te

waarborgen. Doelbinding, transparantie (uitgewerkt in informatieplicht en privacyrechten), proportionaliteit en subsidiariteit zijn hierbij kernbegrippen.

9. Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst (Wgbo)

Geheimhoudingsplicht, dossierplicht, positie wilsonbekwamen

Van toepassing op handelingen met betrekking tot de geneeskunst.

Geeft bepalingen met betrekking tot geheimhoudingsplicht, dossierplicht, positie meerderjarige wilsonbekwame patiënten en minderjarigen.

Wat betreft verwerking van persoonsgegevens zijn er kleine verschillen tussen Wgbo en de Wbp, waarbij de Wgbo, als *lex specialis*, voorgaat voor zover toepassing van beide wetten strijdigheid zou opleveren.

De Wgbo geeft de patiënt het recht om een aanvulling in het dossier op te nemen (in Wgb is alleen het recht opgenomen om onjuiste gegevens te corrigeren), kent een ongeclausuleerd vernietigingsrecht (in Wbp is verwijderingsrecht wel aan voorwaarden gebonden) en kent een bewaartermijn van 15 jaar (Wbp kent geen vaste bewaartermijn).

10. Wet politiegegevens

Incidentele en structurele verstrekkingen door politie

De Wet politiegegevens kent een gesloten verstrekkingensysteem. Dat wil zeggen dat limitatief is benoemd aan wie de politie in het kader van de taakuitoefening gegevens mag verstrekken (dit is uitgewerkt in het Besluit politiegegevens).

Op degenen die deze gegevens vervolgens ontvangen, rust een eveneens in deze wet geregelde geheimhoudingsplicht die een verbijszondering is ten opzichte van de algemene geheimhoudingsplicht in de Awb en de Wbp. Uitzondering op deze geheimhoudingsplicht is er als de wet dat voorschrijft of de gegevens noodzakelijk zijn om een taak uit te voeren. Bijvoorbeeld kan in het kader van de Jeugdwet de gemeente gegevens van de politie ontvangen over gedragingen van een jeugdige en deze delen met de Raad voor de Kinderbescherming en gecertificeerde instellingen met het oog op de voorbereiding van kinderschermingsmaatregelen of jeugdreclassering.

Is de verstrekking niet expliciet benoemd, dan kunnen in bijzondere gevallen, voor zover dit noodzakelijk is met het oog op een zwaarwegend algemeen belang en in overeenstemming met het bevoegd gezag politiegegevens *incidenteel* worden verstrekt aan personen of instanties voor de volgende doeleinden:

- a. het voorkomen en opsporen van strafbare feiten;
- b. het handhaven van de openbare orde;
- c. het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven;
- d. het uitoefenen van toezicht op het naleven van regelgeving.

Dat kan ook *structureel* zijn indien dit is ten behoeve van een samenwerkingsverband van politie met personen en instanties. In dat geval worden extra eisen gesteld aan de vastlegging van de daarop betrekking hebbende beslissing. Bij incidentele verstrekkingen moet men denken aan crisisachtige situaties, bijvoorbeeld wanneer er een KIZ-aanpak is (KIZ:

Kleinschalige Incidenten of Zedenzaken). Bij structurele meldingen gaat het altijd om via een convenant/reglement vastgelegde verstrekkingen, zoals bijvoorbeeld bij de aanpak van veelplegers in het kader van het Veiligheidshuis of de aanpak van jeugdoverlast in het kader van een wijkgerichte, sluitende aanpak.

11. Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens

Verstrekkingen strafvorderlijke gegevens door OM

Deze wet stelt regels met betrekking tot de verwerking van justitiële gegevens in persoonsdossiers en de verklaring omtrent het gedrag.

Regelt onder andere dat het College van procureurs-generaal (namens het Openbaar Ministerie) strafvorderlijke gegevens kan verstrekken aan personen of instanties (waaronder met name de Burgemeester) voor de volgende doeleinden:

- a. het voorkomen en opsporen van strafbare feiten,
- b. het handhaven van de orde en veiligheid,
- c. het uitoefenen van toezicht op het naleven van regelgeving,
- d. het nemen van een bestuursrechtelijke beslissing,
- e. het beoordelen van de noodzaak tot het treffen van een rechtspositionele of tuchtrechtelijke maatregel,
- f. het verlenen van hulp aan slachtoffers en anderen die bij een strafbaar feit betrokken zijn, of
- g. het verrichten van een privaatrechtelijke rechtshandeling door een persoon of instantie die met een publieke taak is belast.

Die verstrekking moet noodzakelijk zijn met het oog op een zwaarwegend belang of de vaststelling, de uitoefening of de verdediging van een recht in rechte. Bovendien moet redelijkerwijs worden voorkomen dat de gegevens herleidbaar zijn tot een andere dan betrokkene. Veel verstrekkingen aan de burgemeester met het oog op orde en veiligheid vallen hieronder, bijvoorbeeld ook in verband met diens taakuitoefening in het kader van de Wet tijdelijk huisverbod.

12. Wetboek van strafvordering

Verschoningsrecht

De wet biedt getuigen in een rechtszaak die gebonden zijn aan een geheimhoudingsplicht op grond van een ambts- of beroepsgeheim de mogelijkheid om zich te verschonen, te weigeren een antwoord te geven. Ook kan het zijn dat om die reden de in de wet geregelde aangifteplicht niet geldt. Het is aan de rechter om te bepalen of en in welke mate het verschoningsrecht van toepassing is, wat neer komt op een belangenafweging.

13. Wet basisregistratie personen (Wet BRP)

Verstrekkingen aan andere overheidsorganen en derden

Deze wet vormt het algemeen kader voor de uitvoering van de zogenaamde 'basisregistratie personen' door de overheid (BRP was voorheen GBA: gemeentelijke basisadministratie).

Geregeld is onder meer in welke gevallen gemeenten gegevens uit deze registratie mag verstrekken aan andere overheidsorganen of derden.
In het kader van deze wet kan onder bepaalde voorwaarden toegang worden verleend tot (delen) van de basisregistratie.

14. Wet algemene bepalingen burgerservicenummer / Wet gebruik burgerservicenummer in de zorg

Gebruik burgerservicenummer

Deze wetten verplichten de overheid en zorgaanbieders om bij hun taakuitoefening gebruik te maken van burgerservicenummers. Ook is hierin een legitimatieplicht geregeld.

Dat moet zorgen voor minder fouten bij gegevensuitwisseling, voorkomen van persoonswisseling, eenvoudiger declareren en betere bescherming tegen identiteitsfraude.